AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVRASYA
İNCELEMELERİ
MERKEZİ
CENTER FOR
EURASIAN STUDIES

NATO'NUN AFGANİSTAN GERÇEĞİYLE YÜZLEŞME ZAMANI

-

02.05.2017

AB Haber (30 Nisan 2017)
Talibanın 21 Nisanda Mezar-ı Şerifte gerçekleştirdiği katliam, yıllardır siyasi, askeri, etnik, sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlar girdabında boğuşan Afganistanı daha derin bir kaosa sürükledi.
1979 Sovyet işgalinin toplumda bıraktığı yaralar henüz sarılıp iyileşmeden, 2001de bu kez de ABDnin askeri müdahalesine maruz kalan Afganistan, uzun yıllardan beri işgalden dış müdahaleye, bir terör örgütünden diğerinin zulmüne savrulup duruyor.

Yıllardır devam eden savaşların getirdiği bitkinliğe ve tükenmişliğe rağmen varlığını ve bütünlüğünü koruma ve idame mücadelesi veren Afganistan, devlet ve devlet-dışı aktörler arasında cereyan eden rekabet yüzünden adeta kan dökme yarışına tanık olduğumuz bir ülke haline getiriliyor. Belki de tarihte hiçbir ülke, Afganistan kadar uzun süren iç savaşlara sahne olmamış, dış müdahalelere maruz kalmamıştır.

Afganistan Talibanı, Sovyet rejiminin çökmesinin ardından ortaya çıkan bir örgüt olarak 1994ten beri eylemlerde bulunuyor. Her ne kadar örgütün kurucusu ve lideri Molla Muhammed Ömer, 2013 senesinde yakalandığı hastalıktan dolayı Pakistandaki bir hastanede yaşamını yitirmişse de, örgüt liderliği bu gerçeği iki yıl boyunca saklamayı başardı ve Molla Ömerin öldüğünü ancak 2015 Temmuzunda uluslararası kamuoyuna deklare eti. Talibanın itirazsız ruhani lideri kabul ettiği Molla Ömerin ölümü örgütü sarsıntıya uğrattı, örgüt içi bölünmeler ve ayrışmalar sonunda bazı fraksiyonlar ortaya çıktı. Nihayetinde Talibanın liderliği, Molla Ömerden sonra vekaleti devralan yardımcısı Molla Ahtar Muhammed Mansura teslim edildi. ABDnin 2016 Mayısında düzenlediği İHA saldırısında ölen Molla Mansur, kısa süreli liderliğinde, ilk ve öncelikli olarak örgüt içi çekişmeleri sonlandırmayı, böylece coğrafi sınırların ötesinde idari, yapısal ve insan kaynağı itibarıyla Talibanın birlik ve bütünlüğünü yeniden tesis etmeyi amaçlamıştı. Mansurun şahsı ve rolü göz önünde bulundurulmak kaydıyla, bu dönemle birlikte Taliban, Afganistanın doğusundan başlayarak yeniden teritoryal yayılma gösterirken, farklı statü ve vazifeler için militan devşirmeye devam etti.

NATO, muharebeyi yerel güçlere bıraktı
Talibanın toparlanma ve yayılma aşamasına geçtiği bu dönemde NATO müttefikleri, Afganistanda yeni bir misyon üstlenmeyi kararlaştırmıştı. Bu doğrultuda Ekim 2001deki Kalıcı Özgürlük Operasyonundan itibaren 13 yıl boyunca NATO adına Afganistanda bulunan 31 ülkeden müteşekkil ISAF (Uluslararası Destek Gücü), 2015 yılı itibarıyla yerini artık savaş misyonu üstlenmeyecek olan Kararlı Destek Misyonu (RSM)ye bıraktı.

Özü itibarıyla bu karar, Afgan Ulusal Ordusuna kendi kendine yetme güvence ve yeteneği tanınması demekti. Keza bu karar, askeri terminolojiyle geleneksel olarak düşmana saldırmak ya da düşmanı yok etmek üzere askeri güç kullanımını ifade eden kinetik operasyonların (kinetic ops)

terkedilip, muharip olmayan askeri faaliyetleri ihtiva eden kinetik-olmayan operasyonların (non-kinetic ops) tercih edilmesiydi. Daha açık ve kısa bir izahla, Talibanla mücadelenin ilk safhasında NATOnun misyonu muharebe meydanında muharip rolüyle önde, ikinci safhada yan yana ve sonuncu safhada Afgan Ulusal Ordusunun arkasında destek pozisyonu şeklinde seyretti.

Ne var ki NATOnun RSM kapsamında sunduğu ISR (istihbarat, gözetleme ve keşif) desteğiyle eğitim-tatbikat faaliyetlerinin ötesinde, Afgan Ulusal Ordusunun yetersiz mevcudunun yanı sıra, ivedilikle giderilmesi gereken silah ve teçhizat sıkıntısı olduğu gayet iyi biliniyordu. Buna rağmen çoğu İttifak üyesinde, Afgan Ulusal Ordusunun Talibana ilaveten DEAŞ terörüyle başarılı bir şekilde mücadele edebileceğine dair (suni) bir inanç hakimdi.

Son iki yıldır vuku bulan terör eylemleri Afganistanın gidişatını tüm çıplaklığıyla ortaya koymasına rağmen ABD ve Batı Avrupalı müttefikler başta olmak üzere NATO misyonuna katkı sunan devletlerin ekseriyetinde Talibana karşı bilinçli yahut bilinçsiz bir gözardı etme tavrı vardı. Nitekim 21 Nisan 2017 Cuma günü Talibanın gerçekleştirdiği katliamın sonrasında Batı medyasının ve uluslararası kamuoyunun tepkisizliği, mevzubahis gözardı etmişliğin/edilmişliğin somut bir göstergesi olarak okunmalıdır. Öyle ki bu okuma, ABD ve müttefiklerinin, Afganistandaki askeri varlığına ya da bu ülke üzerindeki kontrol çabalarına Taliban ve diğer örgütler üzerinden meşruiyet kazandırmaya çalıştıkları sorusunu akla getirmektedir.

Mezar-ı Şerif katliamı

21 Nisanda Taliban militanları, Mezar-ı Şerif şehrindeki Afgan Ulusal Ordusu 209. (Şahin) Kolordu Karargâhına baskın düzenleyerek yüzlerce askeri acımasızca katlettiler. Saldırının niteliğine ilişkin ilk bilgiler, teröristlerden ikisinin canlı bomba olduğu ve diğerlerinin otomatik tüfeklerle eylemi gerçekleştirdikleri yönündeydi. Ayrıca Afgan Ordusunun içerisine sızan bazı Taliban militanlarının, girişte ve eylemin icrasında yardımcı oldukları ve hatta bu nedenle çatışmanın yaklaşık 6 saat sürdüğüne dair iddialar paylaşıldı. Resmi kaynaklardan yapılan ilk açıklamada ölü sayısı 20, kısa süre sonra 50 ve müteakiben 140-150 arası olarak beyan edildi. Ölen 140 kişinin toplu cenaze namazı kılınırken çekilen kareler basına yansıdı.

Ancak sonraki süreçte ortaya çıkan ayrıntılar ve yaralı askerlerin naklettiği rakamlar, tahminlerin çok ötesinde vahim bir gerçeğe işaret ediyordu. Buna göre askeri üniforma giymiş 8 Taliban militanı, Afgan Ordusuna ait pikap modeli askeri araçlarla Kolorduya girmiş, kapıdan yaklaşık 3 km ilerleyip o esnada Cuma namazı kılan, içlerinden 50sini tanınmayacak hale getirecek şekilde 404 askeri güpegündüz katletmişlerdi. Talibana müzahir kaynaklarda ise ölü sayısının 500ü bulduğu öne sürüldü. Bizzat bilgisine başvurduğumuz Kunduz Vilayeti Milletvekili Nazari Türkmenin iddiasına göre ise durumu kötüye giden ağır yaralılar da hesaba katıldığında ölü sayısının bine yaklaşması muhtemel. Her halükarda Afganistandaki bir askeri üssün hedef alındığı şu ana kadar gelmiş geçmiş en büyük katliamın altına imzasını atan Talibanın bu son terör vahşetinden sonra ülkede ulusal yas ilan edildi.

Etnik ayrımcılık suçlamaları

Cuma katliamı, zaten yıllardır siyasi, askeri, etnik, sosyo-kültürel ve ekonomik (yolsuzluk, kaçakçılık, narko-terör) alanlarındaki sorunlar girdabında boğuşan Afganistanı daha derin bir kaosa sürükledi.

Halihazırda hem ülkedeki dış güçlere hem de hükümete karşı giderek büyüyen protestolara sahne olan Afganistanda bu kaosun toplumsal yansımalarını şimdiden gözlemlemek mümkün. Bu tepkiler nedeniyledir ki Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanı peş peşe istifalarını sunmak zorunda

kaldılar; 209. Kolordu Komutanı da görevinden alındı. Şu anki tabloya bakıldığında, sokağa inen Afgan halkı, gösterilerde hem mevcut Devlet Başkanı Eşref Gani hem de selefi Hamid Karzai aleyhine sert sloganlar atıyor.

Halk, özellikle Karzaiyi baş suçlulardan birisi ilan etmiş durumda. Zira Karzai, kendi döneminde çok fazla imkâna sahip olmasına rağmen Talibana göz yummak ve hatta yayılmasını desteklemekle itham ediliyor. Öte yandan Eşref Gani de, pasif ve yetersiz kalmakla suçlanıyor. Dahası Başkan Ganinin, seçim maratonundaki temel sloganı Afganların hiçbiri, bir diğerinden eksik değildir vaadinin tam tersine hareket ettiği, karar alma mekanizmasının ağırlıkla Peştunlardan müteşekkil olduğu, tüm karar ve atamalarında da Peştunculuk yaptığı öne sürülüyor. Bu suçlamaların arkasında, her iki cumhurbaşkanının Peştun kökenli olması büyük rol oynuyor.

Bilindiği gibi Taliban da ağırlıkla Peştun kökenlilerden oluşuyor. Zaten tartışmaların odağında da terör eylemlerinin ve çatışmaların bilhassa Peştunların hakim oldukları bölgeler dışındaki yerlerde çıkmasının istendiği görüşü var. Dolayısıyla gerek Karzai gerekse Ganinin, Peştun hakimiyetini istedikleri için Talibana olabildiğince müsamaha gösterdikleri ileri sürülüyor. Bu noktadan hareketle, Cuma katliamının vuku bulduğu Mezar-ı Şerifin, etnik popülasyon yoğunluklarına göre sırasıyla Türk, Tacik, Hazara ve en küçük grubu oluşturan Peştunların yaşadığı bir bölge olduğunun altı çizilmeli.

Taliban-DEAŞ restleşmesi: Süreç ne getirecek?
Afganistanda DEAŞ ve Talibanın yoğun işbirliğine gitmemekle birlikte, güçsüz oldukları zaman dilimi içerisinde birbirlerine arka çıktıklarını yahut en azından kendi alanlarında birbirlerinin faaliyetlerine göz yumduklarını, ancak her iki örgütün yeterli güce kavuştukları anda hakimiyet mücadelesine girdiklerini söylemek mümkün. Örneğin DEAŞ geçen aylarda bir hastane baskını gerçekleştirmiş, saldırıda 200den fazla kişi hayatını kaybetmişti. Talibanın yüzlerce askerin ölümüyle sonuçlanan son saldırısıyla birlikte bu eylemler, iki örgütün bir seferde yaptıkları en büyük saldırılar olarak kayda geçti.

Peki bu süreç nereye varacak? Ya da bu gelişmelerin esas sorumluları kimler? Bunda NATOnun ve NATOyu maske olarak kullanan ABDnin önemli bir sorumluluğunun olduğu söylenebilir. Fakat NATO, Afganistanda başarılı olduğunu iddia ediyor. ABDnin ise Katarda Taliban ile siyasi pazarlığa giriştiği bir gerçek. Bu durumda NATO ve ABDnin hangi amaç, hedef ve politikalar çerçevesinde başarılı olduğu sorusunun cevap bulması gerekiyor. Zira karşımızda etnik bölünme, uyuşturucu, fakirlik, kaos, istikrarsızlık, dışa bağımlılık, sosyal çöküntü ve terör batağına saplanmış bir Afganistan manzarası var. Demokrasi, barış, huzur ve istikrar adına Afganistana yapılan dış müdahaleler, daha fazla etnik bölünme, istikrarsızlık ve kanlı çatışmaları tetiklemiş görünüyor.

Afganistanda yaşananlar, aslında dünyada büyük güç yarışı içerisinde olan aktörler bakımından değerlendirildiğinde hiç de şaşırtıcı değil. Çünkü bu ülke, 1979 Sovyet işgalinden bu yana, Ortadoğuyla birlikte uluslararası güç mücadelesinin tam ortasında yer alıyor. Şu anda da Taliban ve DEAŞ, bu savaşın yeni maşaları. Çin, Rusya ve İran, Talibana terör örgütü demiyor. DEAŞ da, Afganistanda yeni bir rol kapmada oldukça başarılı olmuşa benziyor. Bu arada Batı, her zaman olduğu gibi göstermelik müzakere sahneleriyle, sahte barış sağlayıcı/ara bulucu rolüyle Afganistanda yaşananları ve gerçekleri perdelemeye çalışıyor.

Dolayısıyla Afganistan topraklarındaki bu mücadelenin, Batı ve Doğuda yer alan bazı ülkeler ya da görünen/görünmeyen bloklar arasında cereyan ettiğini görebiliriz. Yani Talibana karşı Afganistanda DEAŞa göz yuman Batı Bloku ile Taliban kanalıyla DEAŞ tehdidini bertaraf etmeye çalışan Rusya,

Çin ve İran üçlüsünün oluşturduğu Doğu Bloku. Bu da tekerrür eden yakın tarihin bir başka versiyonu. Zira Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı Mücahitleri destekleyen ABDye karşı, bugün Talibanı destekleyen bir Rusya görüntüsü söz konusu.

Yani figüranların değiştiği, ama senarist ve baş aktörlerin değişmediği yeni oyunlar sahneleniyor Afganistanda. Ama figüranlar hep kaybetmeye mahkum oluyor. Çünkü oyun kurucular, hep kendi çıkarlarını kolluyor. Örneğin Rusya, bir taraftan da Afgan Ordusuyla askeri ve ticari ilişkiler kuruyor. Nitekim iki ay önce, Afgan Milli Güvenlik Konseyi Başkanının Rusyayla görüşmeler yaptığı ve Rusyanın eskimiş Rus silah ve teçhizatı için destek ve onarım taahhüdünde bulunduğu biliniyor. Yine son bir yıldır Afgan Hava Gücünü desteklemek üzere Rusyanın mühimmat ve uçak temin ettiğini unutmamak gerekir.

Bombaların anası ile verilen mesaj

Talibanın Mezar-ı Şerif saldırısının, geçtiğimiz iki aylık süre zarfında ABDnin Afganistan ve Pakistanda düzenlediği drone saldırıları sonucunda örgüt liderliğinden öldürülen isimlere karşı bir misilleme olduğu aşikar. Zaten baskının hemen akabinde Taliban sözcülerinden, saldırının bölgedeki iki yetkilisinin öldürülmesinin intikamı amacıyla yapıldığına dair açıklamalar geldi. Hatırlanacak olursa 2017 Şubatında Kunduzda gerçekleşen hava saldırısında Taliban lideri Molla Abdusselam ve beraberindeki 11 militanı ölmüştü. Yine mart ayının son haftasında, Afganistanın Paktika Eyaletinde El-Kaidenin üst düzey komutanlarından olan ve canlı intihar bombacısı yetiştirmekteki hüneriyle tanınan Kari Muhammed Yasin drone saldırısında öldürülmüştü. Keza 2017 Nisanında Kunduz Eyaletindeki hava saldırısında, Afganistanın kuzeyindeki Takhar Eyaletinin gölge valisi-shadow governor olarak tabir edilen Taliban lideri Kuari Tayib öldürülmüştü.

Bunların haricinde ABDnin, 13 Nisanda nükleer silah kategorisinde yer almayan, fakat bombaların anası olarak isimlendirilen en güçlü konvansiyonel nitelikteki bombasını Afganistanda DEAŞın üslendiği tünel ve mağaralar üzerine bıraktığı unutulmamalı. Başka bir yönüyle, bu operasyonun belki askeri mantığı olmakla birlikte terörle mücadele adına orantısız güç kullanımı ve yeni silah denemeleri şeklinde algılanması söz konusu. Dolayısıyla her türlü algı operasyonlarına açık Afgan toplumu üzerindeki sosyo-psikolojik etkilerinin göz ardı edilmemesi gerekiyor.

ABD Savunma Bakanı Mattisin Kabil ziyareti

Mezar-ı Şerif saldırısı sıcaklığını korurken ABD Savunma Bakanı James Mattisin, hâlihazırda 9 bin 800 civarında askerinin bulunduğu Afganistandaki yetkililerle görüşmeler yapmak üzere 24 Nisanda Kabile gittiği duyuruldu. Devlet Başkanı Eşref Gani ve NATOnun Afganistandaki birliklerinin komutanı John Nicholsonla yaptığı görüşmelerin ardından Mattis, ABDnin Afganistandaki görevinin devam ettiği, bu ülkede kötü amaçla bulunmadıkları ve artık Talibanın tekrar iktidara gelmesini istemeyen Afganistan halkı ve devletinin yanında olmayı sürdürecekleri açıklamasını yaptı. Afganistanın ABD için önemli olduğunu vurgulamasının ardından da, bu ülkeye tecrübeli kişileri gönderdiklerine dikkat çekti.

Dünya kamuoyu ise her zaman olduğu gibi gelişmelere seyirci kalmaya devam ediyor. Ülkede çıkarları olan dış aktörler, gelişmeleri kendi perspektiflerinden yansıtma ve kurdukları oyunların sahnelenmesinin peşindeler. Fransada bir iki kişinin hayatını kaybettiği terör saldırıları ve seçim süreci, dünya gündemini çok daha fazla meşgul ediyor. Afgan ordusunun kısa bir süre içerisinde yüzlerce kayıp vermesine rağmen ABD öncülüğündeki NATO misyonu, Talibana karşı başarılı olduğunu ileri sürebiliyor. Bütün bu vahim gelişmelere rağmen Afganistan konusu, ana gündem maddesi olmuyor. Olan bitenler karşısında kimse sorumluluk üstlenmiyor.

ABDnin tarihindeki en uzun savaşı Afganistanda. NATOnun da en uzun süreli misyonu yine Afganistanda. Her ne kadar Başkan Gani, Bakan Mattisin ziyaretinin ardından terör örgütlerinin Afganistanda son 6 ayda verdiği kaybın geçen 15 yıla göre daha fazla olduğunu ifade etse de objektif bir gözle bakıldığında Afganistanda gelinen nokta, aslında NATO misyonunun bu ülkedeki iflasından başka bir şeye işaret etmiyor. Zaten Afganistandaki ISAF/RS, Amerikalı ve İngiliz komutanların yönlendirmesi doğrultusunda hareket ediyor. Bu nedenle ISAF/RS Karargahında diğer Anglo-Sakson ülkeler de dahil edilerek Beş Göz- Five Eyes tabir edilen ve istihbarat ve özel kuvvetler operasyonlarını tekelinde tutan de facto bir oluşumdan söz ediliyor. Bu oluşumun, diğer ülke subaylarının onayı ya da haberi olmaksızın her istediklerini yaptıkları ve bunlara müdahale edilemediği iddiaları mevcut. Dolayısıyla Afgan Ordusu ve halkı, yıllardır hiç de iyi niyetli olmayan bu gözlerin oyuncağı ve yine dış güçlerin taşeronu/piyonu Taliban ve DEAŞ gibi örgütlerin kurbanı oluyor.

Türkiye, samimiyetine inanılan tek ülke

Türkiye ise, kardeş ülke saydığı Afganistan ve halkının en samimi şekilde huzur ve güvene ulaşmasını isteyen ve bu doğrultuda çabalar sarfeden belki de tek ülke. Aynı zamanda Afganistan halkı tarafından en dostane şekilde karşılanan ve samimiyetine inanılan en önemli ülke. Afganistan Ordusuna eğitim ve lojistik destek sağlamak, gerçek anlamda barış ve huzurun tesisine katkı sağlamak için uluslararası hukuk çerçevesinde bu ülkede askeri varlık bulunduran devlet de yine Türkiye. Başta TİKA eliyle olmak üzere, Türkiye Afganistanda büyük hizmetlere imza atmaya devam ediyor. TİKA, Kabil, Mezar-ı Şerif ve en son Heratta yeni ofis açıyor.

Sonuç olarak Afganistan, Suriye, Irak, Libya gibi uluslararası güçlerin hedefinde en acı günlerini yaşamaya devam ediyor. Bu trajedinin belki de en acı tarafı, birlikte yaşama becerisi gösteremeyen yerli unsurların en büyük rol sahibi olması. Bu durum, Türkiyenin, dost ve kardeş ülke saydığı Afganistanın sorunlarının çözümünde söz konusu grupların uzlaşmasına arabuluculuk yaparak çok daha aktif bir rol ve misyon üstlenmesini de gerekli kılıyor.

Kaynak/Source: